

NBP

Narodowy Bank Polski

Edukacja NBP

www.nbp.pl/edukacja

HISTORIA

SCENARIUSZ LEKCJI
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ
PONADPODSTAWOWYCH

Pieniądz w dziejach Polski

Cele lekcji:

Uczeń:

- potrafi wymienić przykłady nazw monet przed pojawieniem się złotego,
- wyjaśnia, czym jest polityka monetarna państwa,
- ocenia korzyści z jednolitego systemu pieniężnego na terenie kraju,
- wymienia zagrożenia związane z niestabilnością pieniądza,
- określa rolę banku centralnego w funkcjonowaniu gospodarki,
- poznaje i uporządkowuje najważniejsze wydarzenia w historii rozwoju polskiej bankowości centralnej,
- aktywnie uczestniczy w uzupełnieniu kart pracy,
- współpracuje w grupie, z uwzględnieniem podziału zadań,
- dokonuje oceny pracy zespołu i własnej.

Słowa kluczowe:

jednostka obrachunkowa, złoty, moneta, banknot, reforma walutowa, denominacja, bank centralny

Metody i formy pracy:

- wykład wspomagany prezentacją multimedialną.

Materiały dydaktyczne:

- laptop, rzutnik,
- załącznik 1. Prezentacja Multimedialna,
- karta pracy 1. Oś Czasu.

Czas trwania zajęć:

2 godziny dydaktyczne

Praktyczne wskazówki

Jest to scenariusz lekcji, który może służyć zarówno jako materiał do prowadzenia oddzielnych zajęć, jak i jako uzupełnienie innej lekcji historii, do omawiania wydarzeń historycznych w kontekście historii pieniądza.

Scenariusz jest zaprojektowany tak, aby nauczyciel mógł opuścić niektóre fragmenty, dostosowując tempo pracy do klasy, w której prowadzi zajęcia.

Materiał jest przeznaczony dla młodzieży ze szkół ponadpodstawowych, ale może także być ciekawą propozycją np. dla nauczyciela prowadzącego koło historyczne w szkole podstawowej.

Przebieg zajęć:

Nauczyciel prowadzi zajęcia z pomocą prezentacji multimedialnej. Do każdego slajdu otrzymuje przygotowany tekst, stanowiący uzupełnienie wizualizacji. Na koniec prosi uczniów o uporządkowanie wydarzeń historycznych na osi czasu – **karta pracy 1**.

Średniowiecze:

Slajd 2 – *Płacidła na ziemiach polskich*

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Zanim na świecie upowszechniły się monety, popularną formą pieniądza były tzw. płacidła. Były to towary nadające się do wymiany. Musiały być trwałe, zestandaryzowane, łatwe do przenoszenia, łatwe do podziału na mniejsze części i przede wszystkim akceptowane przez ludzi jako powszechny środek wymiany.

Na ziemiach polskich do popularnych płacidła należały, m.in.: płócienne chustki, skóry zwierząt (futra kun i wiewiórek), artykuły spożywcze, takie jak: miód, zboże czy grudki soli. Płacono także metalami: w Europie Środkowo-Wschodniej używano np. najczęściej grzywien siekierieropodobnych czy grzywien grotopodobnych.

Slajd 3 – *Moneta obca na ziemiach polskich*

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

We wczesnym średniowieczu do kraju Polan i Wiślan docierały liczne karawany kupieckie. W kręgu zainteresowań kupców były głównie towary, takie jak: wosk, miód... oraz niewolnicy. Około roku 800 na ziemiach polskich zaczęły pojawiać się srebrne monety arabskie zwane dirhamami. Przywożone były one przez kupców muzułmańskich i stały się dosyć popularną monetą handlową w naszej części Europy. Dirhamy zawierały w sobie cenne, bo rzadko spotykane w Europie, srebro. Na monetach nie widniały wizerunki zwierząt i ludzi, ponieważ zakazywała tego religia islamska.

Arabski system pieniężny opierał się na złotych dinarach i srebrnych dirhamach.

W X w. na ziemiach polskich zaczęły pojawiać się denary zachodnioeuropejskie, które stopniowo wypierały arabskie dirhamy. W II połowie X w. szczególnie popularne stały się denary niemieckie. Ciekawym ich przykładem były tzw. krzyżówki, czyli niewielkie denary, najczęściej z wyobrażeniem krzyża po obu stronach monety. Na początku X w. wybijane były na terenie Saksonii i przeznaczone wyłącznie do handlu ze Słowianami. W drugiej połowie XI w. bicie krzyżówek podjęte zostało również w Polsce, m.in. przez księcia Władysława Hermana.

Slajd 4 – Początki polskiego mennictwa

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Bolesław Chrobry (992-1025) był pierwszym władcą polskim, który wybijał swoje denary. Władca Polan tytułował się na jednym z nich „Princes Polonie” – księżę Polski. Był to pierwszy w historii zapis nazwy „Polska”. Widoczny na monecie ptak to najprawdopodobniej paw. W chrześcijaństwie ten ptak jest symbolem zmartwychwstania i raju, a także samego Jezusa Chrystusa.

Emisja denarów w czasach Bolesława Chrobrego nie była zbyt duża i nie zastąpiła w pełni obiegu monet obcych. Wybijanie własnych monet świadczyło jednak o prestiżu i silnej pozycji politycznej władcy.

Na szerszą skalę emisję monet zapoczątkował Bolesław Śmiały (1058-1079).

Slajd 5 – Ewolucja denara w gospodarce towarowo-pieniężnej i wprowadzenie brakteatów

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

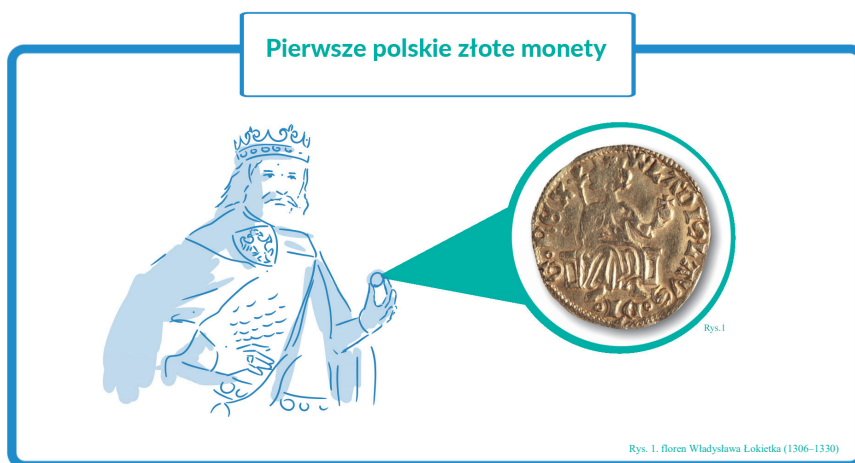
W czasach rozbicia dzielnicowego wielu książąt miało własną mennicę i prawo bicia monety. Kraj załaty denary różnej wielkości i grubości, a przywilej bicia monety otrzymali również miasta i opactwa.

Za panowania Mieszka III Starego (1173–1177 i 1181–1202) upowszechnił się nowy gatunek monet - brakteatów, czyli cienkich monet bitych tylko z jednej strony. Zastąpiły one cięższe, dwustronne denary, które były do tej pory w obiegu.

Jednym z głównych powodów bicia brakteatów był wzrost zapotrzebowania na pieniądź oraz dążenie do uproszczenia produkcji monet. Dodatkowo, duża średnica tych monet umożliwiała władcom przekazywanie społeczeństwu treści o charakterze propagandowym.

Jednocześnie znacznie zwiększyła się liczba typów brakteatów znajdujących się w obiegu. Nawet trzy razy w roku dokonywano tzw. „odnawiania monet” (przymusowa wymiana pieniądza), stąd taka ich obfitość. Mieszkowi III przypisuje się ich ponad 50. Na monetach tych widniały różne przedstawienia księcia, św. Wojciecha, zwierząt – prawdziwych i fantastycznych. Znane są też monety, na których nie ma żadnych wizerunków, a występują wyłącznie napisy.

Slajd 6 – Pierwsze polskie złote monety

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Za czasów panowania Władysława Łokietka (1306-1333) w 1330 r. pojawiła się pierwsza złota moneta polska – floren. Wyprzedziła o blisko 200 lat następane emisje z tego kruszcu.

Na awersie przedstawiono króla na tronie, w koronie na głowie, z liliowatym berłem i jabłkiem królewskim (łac. *globus cruciger*) w rękach. Dookolna legenda: WLADISLAVS D[e]i G[ratia] REX objaśnia, że to „Władysław z Bożej łaski król”. Na rewersie widać postać stojącego biskupa Stanisława, patrona Polski, w mitrze na głowie, zdobionej aureolą. W lewej ręce trzyma pastorał, a prawą wznosi do błogosławieństwa. To wyraz kultu świętego i jego roli w procesie zjednoczenia Polski.

Slajd 7 – Reformy groszowe

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

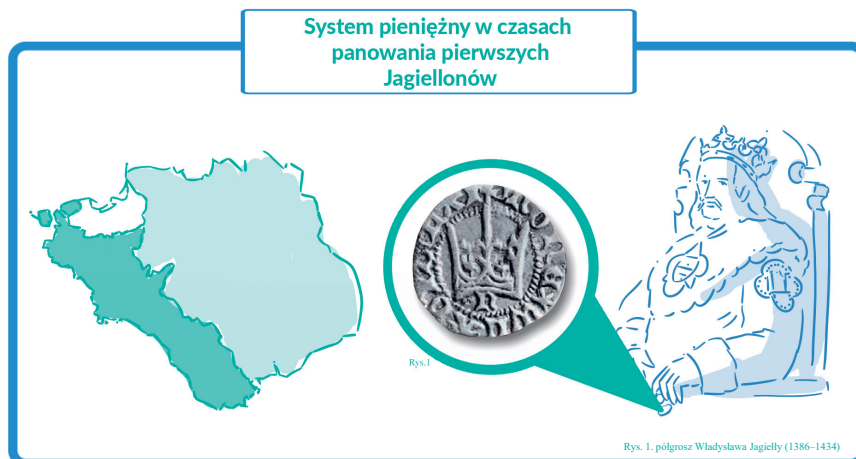
Denar, który od kilku stuleci był podstawowym pieniądzem w Europie, ulegał „psuciu”. Proces ten polegał na wycofywaniu z obiegu monet przez władcę, który następnie wybijał je na nowo, obniżając w nich zawartość kruszcu lub wagę.

W związku z rozwojem handlu i bankowości w Europie na przełomie XII i XIII w. szybko wzrastało zapotrzebowanie na pieniądz monetarny o odpowiednio dużej wartości.

Przełomem stało się wybijanie srebrnego „grubego denara”, zwanego denarus grossus, od którego wywodzi się nasz grosz. Pierwsze grosze wybito w Genui w 1172 r. W 1266 r. reformę groszową wprowadzono we Francji, w 1300 r. Wacław Czeski wprowadził grosze praskie w Czechach i w Polsce. Emisja groszy krakowskich, wzorowanych na groszu praskim, rozpoczęła się po 1365 r., za czasów Kazimierza Wielkiego (1333-1370).

Kazimierz Wielki wprowadził również do obiegu nowe gatunki monet – kwartniki oraz ćwierćgrosze.

Slajd 8 – System pieniężny w czasach panowania pierwszych Jagiellonów

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Władysław Jagiełło (1362-1434), pierwszy władca z dynastii Jagiellonów, po objęciu tronu dalej wybijał półgrosze i denary. Za jego czasów kwitł handel, a gospodarka Rzeczypospolitej była w bardzo dobrej formie.

Kupcy sprowadzali zagraniczne monety o dużej wartości, m.in. grosze, a także złote floreny i dukaty.

Po zakończeniu wojny trzynastoletniej (1454-1466), toczącej się między państwem Zakonu Krzyżackiego a Koroną Królestwa Polskiego, na znaczeniu zyskały miasta pomorskie przyłączone do Korony – Gdańsk, Elbląg i Toruń – które zaczęły emitować własne monety. Gdańsk stał się najważniejszym portem handlowym Rzeczypospolitej.

Złoty polski pojawił się pod koniec XV w. jako jednostka obrachunkowa, a nie realna moneta. Początkowo odpowiadał wartości 30 groszy srebrnych lub jednemu złotemu dukatowi. Tego ostatniego zwyczajowo nazywano „czerwonym złotym”.

Do produkcji złotych dukatów często dodawano miedź, która nadawała monetom twardość i charakterystyczny czerwony kolor (stąd nazwa: „czerwony złoty”).

Renesans:

Slajd 9 – Rzeczpospolita u progu nowożytności

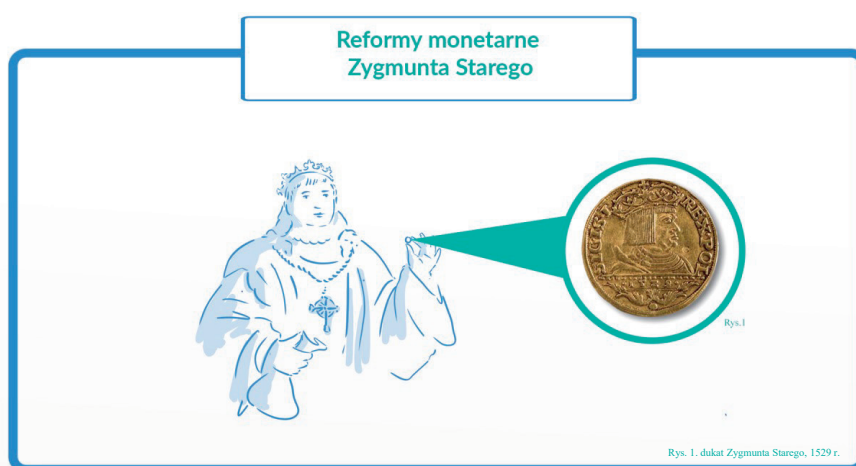

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Epoka wielkich odkryć geograficznych zapoczątkowała napływ znacznych ilości kruszców szlachetnych do Europy. Za złoto i srebro sprzedawane były m.in. polskie surowce i towary (zboże, drewno oraz płody rolne). Intensyfikacja kontaktów handlowych odbiła się również na systemie pieniężnym Rzeczypospolitej. Problemy monetarne stały się tym samym przedmiotem szczególnego zainteresowania wybitnych umysłów tamtych czasów. Był wśród nich bohater wojny trzynastoletniej z Zakonem Krzyżackim Mikołaj Kopernik, spod którego ręki wyszedł traktat „O monecie i inne pisma ekonomiczne”. Pieniądz gorszy wypiera pieniądz lepszy – zauważył słynny astronom, a do podobnych wniosków doszedł angielski finansista Thomas Gresham. Dlatego zasadę tę nazywa się prawem Kopernika-Greshama.

Chaos monetarny w Rzeczypospolitej spowodowany był m.in. obecnością w obiegu dużej ilości pieniądza podwartościowego i fałszowanego, niską jakością wybijanych monet i brakiem jednolitego systemu pieniężnego. Reformy przeprowadzone przez Zygmunta I Starego w latach 1526-1535 miały zatem służyć stworzeniu systemu monetarnego odpowiadającego potrzebom epoki nowożytnej. W ich rezultacie uporządkowano obieg pieniądza, wprowadzono nowe gatunki monet srebrnych oraz monetę złotą. Cały system oparty był na obrachunkowym złotym polskim - jednostce pieniężnej równej 30 groszom.

Slajd 10 – Reformy monetarne Zygmunta Starego

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Panowanie Zygmunta Starego (1506–1548) rozpoczyna nowy okres w historii pieniądza polskiego.

Poza złotym obrachunkowym również wielokrotności grosza w postaci trojaków i szóstaków, a także nominały drobniejsze – półgroszki, denary i trzeciaki.

Zmienił się też wygląd XVI-wiecznych monet. Pojawiły się prawdziwie renesansowe, realistyczne portrety króla, a w legendach zaczęto umieszczać daty emisji.

W 1528 r. zapoczątkowano w Polsce względnie regularną emisję złotych monet (początkowo dukatów, czyli „czerwonych złotych”).

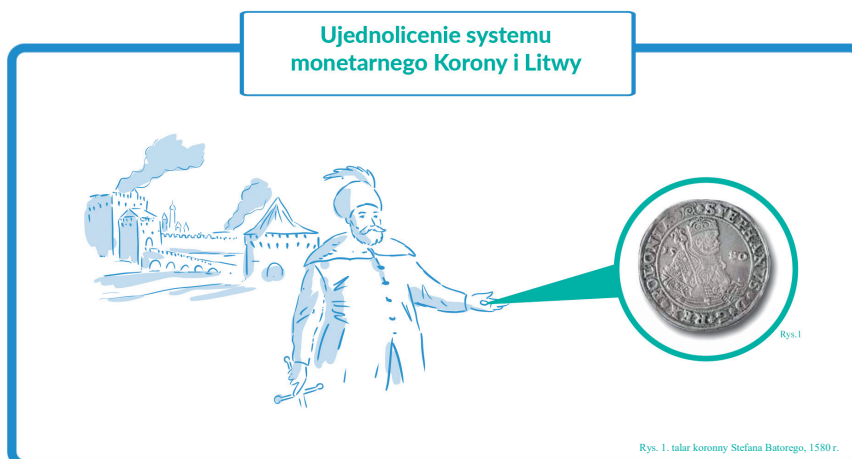
Slajd 11 – Koniec dynastii Jagiellonów

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Popyt na monety o dużej wartości rósł przez cały XVI w. Tron po Zygmuncie I Starym objął jego syn Zygmunt II August (1548–1572), ostatni z dynastii Jagiellonów. Z jego inicjatywy w obiegu pojawiały się pieniądze o coraz wyższej wartości. Jednym z przykładów jest tzw. półkopek. Była to duża, gruba srebrna moneta, ważąca około 27 g, o nominale 30 groszy (inaczej pół kopy).

Slajd 12 – Ujednoczenie systemu monetarnego Korony i Litwy

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Reforma monetarna Stefana Batorego (1576–1586) została przeprowadzona w latach 1578-1580. Stefan Batory był nie tylko utalentowanym wodzem, ale również miał wybitne osiągnięcia na polu monetarnym. To on ujednoczył pieniądź na obszarze całej Rzeczypospolitej Obojga Narodów: Polski i Litwy. Odtąd pieniądź w Koronie i na Litwie miał mieć taką samą wagę i zawartość kruszcu. Unifikacji uległ także wygląd samych monet.

Na rewersie królewskiego talara (największy srebrny nominał przeznaczony do regularnego obiegu) prócz herbów Polski (orła) i Litwy (rycerza na koniu) w centrum pojawił się jeszcze mały herb – znak rodu Batorów, którym były trzy zęby smoka.

Barok:

Slajd 13 – Zygmunt III Waza i Władysław IV Waza

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

W czasie zajęcia Moskwy przez Polaków, gdy królem był Zygmunt III Waza (1587–1632), w Rzeczypospolitej i na Litwie funkcjonowało aż 17 mennic – największa w Bydgoszczy.

Zygmunt III Waza, jak żaden z jego królewskich poprzedników, bił duże ilości monety grubej – srebrnej i złotej. Monety te wyróżniały się wyjątkowym estetycznym wykonaniem. Za panowania tego króla wybijano historycznie najwięcej gatunków monet, w tym monety o wadze 100 dukatów (wybite w 1621 r. w mennicy bydgoskiej), które należą do największych, najcenniejszych i najbardziej efektownych polskich monet.

W Rzeczypospolitej Obojga Narodów panowanie Władysława IV Wazy (1610–1613) to okres kontynuacji polityki monetarnej prowadzonej przez Zygmunta III w ostatnich pięciu latach (1627–1632). Wprowadzona w 1627 r. ordynacja mennicza zakazywała bicia drobnych monet, poniżej półtalara, w związku z tym produkcję menniczą ograniczono jedynie do gatunków najgrubszych.

Projekt reformy monetarnej przedstawiony na sejmie koronacyjnym nie został przyjęty, uchwalono jedynie usunięcie z obiegu monety obcej i zakaz wywozu z kraju złota i srebra.

Slajd 14 – Rzeczpospolita zagrożona. Tymf. Boratynka

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

XVII wiek to dla Rzeczypospolitej czas wojen i kryzysu ekonomicznego.

W latach 1655-1660 Rzeczpospolitą zajęły wojska szwedzkie. Szwedzi ograbili kraj z kosztowności (złota i srebra) i przejęli mennice, bili nielegalnie polską monetę, co spowodowało inflację i zubożenie społeczeństwa.

O bardzo głębokim kryzysie ekonomicznym w czasach panowania Jana II Kazimierza (1648-1668) świadczyły wprowadzone wówczas do obiegu monety niepełnowartościowe. Były to miedziane szelągi, nazwane boratynkami oraz tymfy (o niskiej zawartości srebra, w zasadzie półmiedziane). Tymfy miały nominalną wartość 30 groszy polskich, czyli jednego złotego, ale faktycznie zawierały srebra tylko za kilkanaście groszy. Wartość nominalna boratynek wynosiła 1/3 grosza, w rzeczywistości ich wartość była znacząco niższa.

Masowa produkcja monet podwartościowych miała służyć pokryciu rosnących wydatków wojennych i opłacaniu żołnierzy zaciężnych, ale ostatecznie pogłębiła kryzys gospodarczy i finansowy państwa.

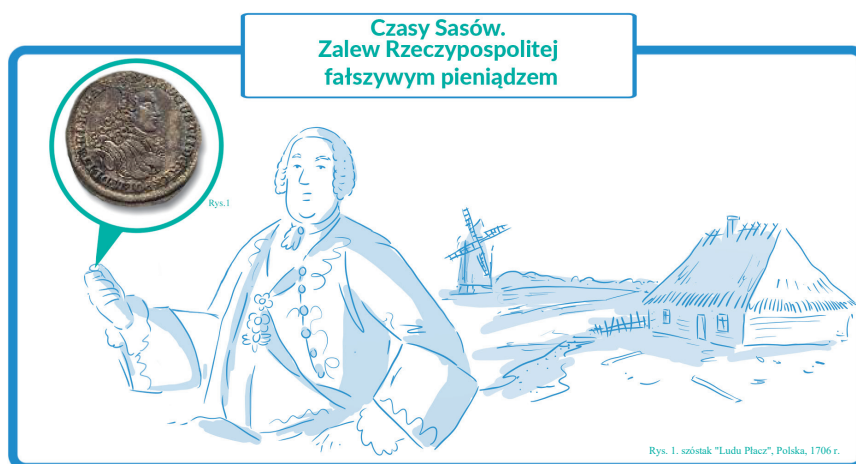
Slajd 15 – Schyłek potęgi Rzeczypospolitej. Zamknięcie mennic koronnych (1685)

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

U schyłku XVII w. Rzeczpospolita znalazła się na skraju gospodarczej zapaści, a polski rynek monetarny był odbiciem katastrofalnego stanu państwa. Chaos potęgował zalew monety fałszywej tak krajowej, jak i obcej oraz wielość „pieniędzy wojennych” i monet podwartościowych. U schyłku swojego panowania Jan III Sobieski (1674-1696) – wobec braku możliwości zreformowania pieniądza Rzeczypospolitej – podjął na początku 1685 r. trudną decyzję o zamknięciu mennic koronnych.

Slajd 16 – Czasy Sasów. Zalew Rzeczypospolitej fałszywym pieniądzem

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Polska w czasach saskich przeżywała kryzys – głównie polityczny. Ciągłe zmieniała się władza, a kraj był opanowany przez wojny domowe.

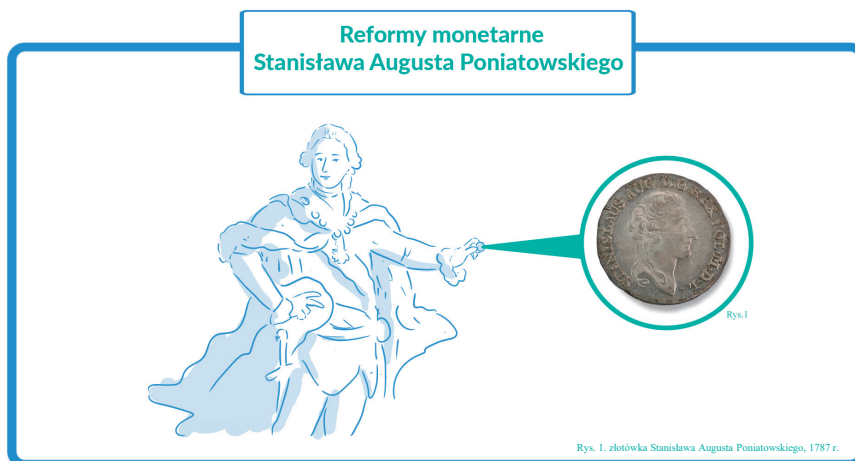
Aby opłacić wojska stronnictwa saskiego, podskarbi wielki litewski – Ludwik Pociąg – w 1706 r. na krótko uruchomił mennicę w Grodnie. Wybijano tam szóstaki z jego inicjałami – LP – oraz herbem Waga.

Inicjatywa Pociąga była nielegalna, a pieniądz nosił wręcz znamiona pieniądza prywatnego. Ponadto podskarbi umieszczał na monetach portret Augusta II, który właśnie w 1706 r. został zmuszony przez Karola XII do abdykacji. Pociągowe monety były więc manifestacją polityczną, skierowaną przeciwko Stanisławowi Leszczyńskiemu. Były także przyczyną kłopotów dla ich posiadaczy, którzy szybko ochrzcili je mianem „Ludu Płacz”. Inicjały LP znajdujące się na monetach tłumaczono w ten sposób, ponieważ wycofali je z obiegu stronnicy Leszczyńskiego po zajęciu Litwy. Kiedy August II odzyskał tron – monety znów nabrały ważności, ale nazwa „Ludu Płacz” pozostała.

Co istotne, zarówno August II jak i August III bili monety bez zgody sejmu w mennicach saskich. W „Pacta conventa” monarchowie zapisali bowiem, że król nie może bić monet bez zgody sejmu.

Oświecenie:

Slajd 17 – Reformy monetarne Stanisława Augusta Poniatowskiego

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Wstąpiwszy na tron, Stanisław August Poniatowski (1764–1795) stanął przed zadaniem modernizacji państwa, której istotną częścią była naprawa systemu monetarnego.

Reforma monetarna 1766 r., była próbą ratowania podupadłej gospodarki. W jej rezultacie doszło do otwarcia Mennicy Warszawskiej, wybudowanej przy ul. Bielańskiej. W mennicy bito monety i medale ze złota, srebra i miedzi. Reforma wprowadziła regulacje dotyczące bicia nowego, dobrego pieniądza oraz wycofywania z rynku monet fałszywych i obcych.

Złoty polski był już wówczas pełnoprawną monetą obiegową – dzielił się na 30 miedzianych i 4 srebrne grosze.

Slajd 18 – Insurekcja kościuszkowska. Pierwsze polskie pieniądze papierowe

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

W okresie powstania kościuszkowskiego złoty polski pojawia się w formie pieniądza papierowego.

Rząd powstańczy, czyli Rada Najwyższa Narodowa, w celu sfinansowania działań zbrojnych wyemitował pieniądze papierowe o nominałach: 5, 10, 25, 50, 100, 500 i 1000 zł. Zostały one wprowadzone do obiegu w sierpniu 1794 r. jako bilety skarbowe i bilety zdawkowe (o bardzo małych nominałach).

Wycofano je pod koniec listopada 1794 r., czyli kilka miesięcy później, jeszcze przed końcem insurekcji. Powodem była nieufność ludzi do nowego pieniądza.

Rozbiory Polski kończą w 1795 r. działalność mennicy stanisławowskiej i dopiero po piętnastoletniej przerwie, w dobie Księstwa Warszawskiego, otwiera ona swe podwoje, wybijając ogromne ilości monet na potrzeby toczących się wojen napoleońskich. Jej monety opatrzone są herbem Księstwa Warszawskiego i portretem jego władcy – Fryderyka Augusta.

Traktat Wiedeński z 1815 r. zamyka ten rozdział działalności Mennicy Warszawskiej. Car Aleksander I, będący formalnie królem Polski, wprowadza w Królestwie Polskim nowy system monetarny, powiązany z systemem Cesarstwa.

W 1820 r. zostaje ukończony nowy, okazały gmach mennicy, stojący tuż obok dawnej budowli.

Slajd 19 – Królestwo Polskie. Utworzenie Banku Polskiego (1828)

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Powstałe w 1815 r. Królestwo Polskie (tzw. kongresowe) znajdowało się w trudnej sytuacji finansowej. Przeprowadzenie reform powierzono Franciszkowi Ksaweremu Druckiemu-Lubeckiemu, mianowanemu w 1821 r. ministrem skarbu. Odbudowę potencjału gospodarczego Królestwa miały zapewnić, m.in. nowe inwestycje przemysłowe, uszczelnienie systemu podatkowego i budowa monopolii skarbowych, a także podejmowanie inicjatyw gospodarczych przez administrację państwową. Dzięki staraniom Druckiego-Lubeckiego zniesiono granicę celną między Polską i Rosją, co pozwoliło na ekspansję polskich przedsiębiorstw. Jego polityka doprowadziła do zlikwidowania deficytu budżetowego i wytworzenia nadwyżki.

Częścią planu naprawy gospodarki i finansów Polski było powołanie w 1825 r. przez Druckiego-Lubeckiego Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego, które miało udzielać pożyczek polskim ziemianom. W grudniu 1827 r. Drucki-Lubecki przedstawił projekt powołania banku emisyjnego Mikołajowi I i uzyskał jego wstępną zgodę. Bank powstał na mocy dekretu króla Polski z 28 stycznia 1828 r. Otwarto go ostatecznie 6 maja 1828 r., a jego statut określać miał król Polski.

Była to nie tylko instytucja emisyjna, ale również kredytowa. Z biegiem lat emisja pieniądza, w tym polskiego złotego, rosła.

Slajd 20 – Powstanie listopadowe

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

W XIX wieku złoty polski stał się pieniądzem obiegowym. Był jednostką pieniężną Królestwa Polskiego w okresie jego krótkiej autonomii w latach 1815–1830. Po raz pierwszy w historii, cała emisja zawierała wyłącznie napisy polskie. Nastąpiło też odejście od dwuwalutowości. Całkowicie niezależnie emitowano polskiego złotego w okresie powstania listopadowego. W obiegu były oczywiście monety, ale wobec braku kruszców Bank Polski emitował banknoty o nominale 1 złoty z herbami Korony i Litwy, zwieńczonymi polską koroną. Banknoty te były w obiegu od 1 sierpnia 1831 r. do 1 czerwca 1832 r.

Po upadku powstania, decyzją cara Mikołaja I, banknoty te, uznane za „rewolucyjne”, usunięto z obiegu i spalono. Do obiegu wprowadzono zaś monety złotowo-rublowe, a od 1841 r. obowiązującą walutą stał się rubel.

Po upadku powstania listopadowego, w latach 1832–1842, Mennica Królestwa wybijała tylko monety dwujęzyczne – polsko-rosyjskie. Później nastąpiła całkowita rusyfikacja mennictwa i w latach 1842–1867 wybijane były tam już tylko rosyjskie monety miedziane. W 1907 r. gmach Mennicy Warszawskiej został rozebrany, a na jego miejscu powstał okazały budynek rosyjskiego Banku Państwa.

Slajd 21 – Pieniądz państw zaborczych na ziemiach polskich

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Podczas powstania styczniowego Bank Polski był kontrolowany przez Rosjan. W celu sfinansowania wydatków rząd powstańczy wyemitował obligacje Pożyczki Narodowej z herbami Polski, Litwy i Rusi. W ich ulokowaniu na rynkach zagranicznych nieoficjalnie pośredniczyli polscy pracownicy Banku Polskiego.

I Wojna Światowa

Slajd 22 – Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa. Emisja marki polskiej

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

W 1916 r. władze niemieckie powołały do życia Polską Krajową Kasę Pożyczkową (PKKP). Jej rolą była emisja marki polskiej oraz wykonywanie czynności kasowo-bankowych w okupowanym Królestwie Polskim. W grudniu 1918 r., wraz z powstaniem niepodległego państwa polskiego, PKKP została uznana za tymczasową instytucję emisyjną do czasu powołania Banku Polskiego, zaś marka polska – za tymczasową walutę obiegową.

Już w 1919 r., po decyzji o powołaniu Banku Polskiego, przygotowano bilety Banku Polskiego. Sejm przyjął wtedy ustawę przesądzającą o tym, iż przyszła polska waluta nazywać się będzie złoty (odrzucono nazwę lech) i dzielić się będzie na 100 groszy.

Dwudziestolecie międzywojenne

Slajd 23 – Reforma walutowa Władysława Grabskiego, powołanie Banku Polskiego SA

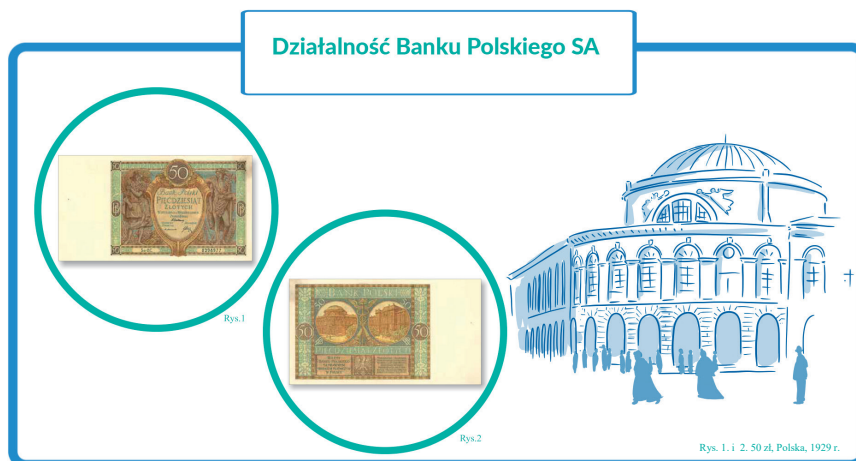
Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Odrodzenie państwowości polskiej po I wojnie światowej łączyło się z reformą i ujednoczeniem systemu monetarnego Rzeczypospolitej.

Hiperinflacja na przełomie 1923/1924 r. wymusiła wprowadzenie zmian. Reforma walutowa z 1924 r. przywróciła Polsce własną jednostkę pieniężną, która stała się symbolem ambicji i siły odradzającego się państwa. Stabilny złoty świadczył o sukcesie scalania ziem polskich po okresie zaborów i stał się fundamentem suwerenności gospodarczej Rzeczypospolitej.

W 1924 r. został powołany Bank Polski SA.

Slajd 24 – Działalność Banku Polskiego SA

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

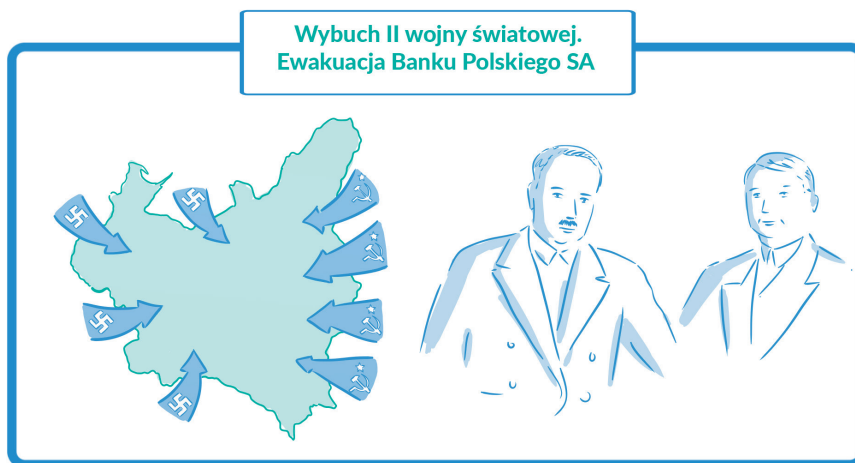
Program reformy skarbowo-walutowej Sejm uchwalił na początku stycznia 1924 r. w ustawie „O naprawie Skarbu Państwa i reformie walutowej”. 20 stycznia 1924 r. ukazało się „Rozporządzenie prezydenta Rzeczypospolitej w przedmiocie systemu monetarnego”, w którym stwierdzono, że jednostką monetarną w Polsce jest złoty.

Polska waluta została zrównana ze złotym frankiem szwajcarskim, który był walutą stabilną i szeroko stosowaną w międzynarodowych rozliczeniach finansowych. Władze odrodzonej Rzeczypospolitej konsekwentnie umieszczały na znakach pieniężnych postacie symbolizujące walkę o niepodległość (stąd wizerunki Tadeusza Kościuszki, księcia Józefa Poniatowskiego czy Emilii Plater) i przypominały wydarzenia istotne dla polskiej historii (np. koronację Bolesława Chrobrego czy uchwalenie Konstytucji 3 Maja). W szacie graficznej banknotów przedstawiano wyobrażenia nawiązujące do rozbudowy państwa, jego nowoczesności i siły gospodarczej.

W 1924 r. został wybudowany nowy gmach Mennicy Warszawskiej przy ul. Markowskiej 18. Wybijane tu były całe serie monet obiegowych i próbnych, projektowane przez znakomitych polskich artystów i grafików.

II Wojna Światowa

Slajd 25 – Wybuch II wojny światowej. Ewakuacja Banku Polskiego SA

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

2 września 1939 r. Sejm zatwierdził zmiany statutu Banku Polskiego SA, umożliwiające zwiększenie kredytów dla rządu oraz przekazujące Radzie Banku uprawnienia walnego zebrania akcjonariuszy.

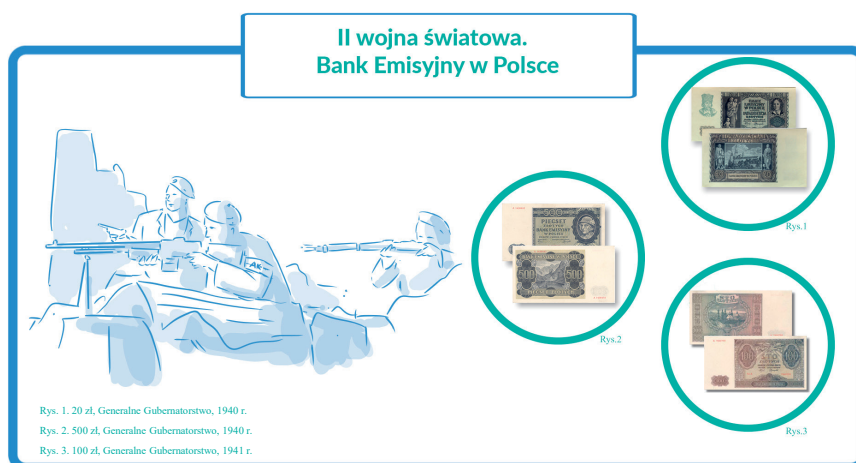
Wybuch II wojny światowej zmusił władze Banku Polskiego SA do opuszczenia kraju. 5 września 1939 r. władze Banku wyjechały z Warszawy, 15 września były już w Bukareszcie, a cztery dni później w Paryżu. Po ataku Niemiec na Francję udali się do Anglii. Rezerwy kruszcowe były ewakuowane odrębnie i ostatecznie tylko ich część trafiła do Anglii.

Złoto Banku Polskiego SA, o wadze blisko 80 ton, zostało ewakuowane przez Rumunię, Turcję, Syrię, Liban, Francję, aż po Francuską Afrykę Północną i Zachodnią. W 1944 r. kruszec zdeponowany w Afryce został podzielony na trzy części, które wysłano do Londynu, Nowego Jorku i Ottawy.

Działalność Banku w czasie pobytu w Londynie koncentrowała się na finansowaniu wydatków rządu polskiego. Ponadto przygotowywano się do wznowienia działalności po wojnie, np. wydrukowano nowe bilety, które miały wejść do obiegu po powrocie do kraju. Przedstawiciele Banku Polskiego SA uczestniczyli w konferencjach finansowych, m.in. w Bretton Woods w 1944 r.

Bank Polski SA urzędował w Londynie, w pomieszczeniach udostępnionych gościnnie w gmachu Banku Anglii.

Slajd 26 – II wojna światowa. Bank Emisyjny w Polsce

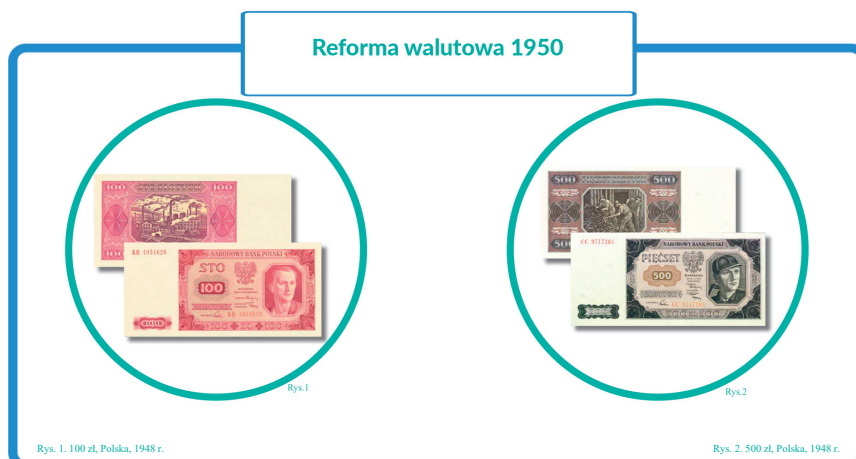
Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Bank Emisyjny w Polsce, działający w latach 1939-1945, był instytucją emisyjną Generalnej Guberni, tj. ziem polskich okupowanych przez hitlerowskie Niemcy. Niemcy nie zamierzali wprowadzać tam własnej waluty, a wobec faktu, że Bank Polski SA ewakuował się wraz z matrycami do produkcji banknotów, nie wchodziło w grę utrzymanie dotychczasowych banknotów. W tej sytuacji okupanci nawiązali kontakt z Feliksem Młynarskim, przedwojennym wiceprezesem Banku Polskiego SA, który pozostał w kraju. Zaproponowali mu udział w tworzeniu instytucji, która mogłaby być „surogatem Banku Polskiego”. Niemcom zależało na tym, by instytucja ta cieszyła się minimalną choćby wiarygodnością w oczach Polaków. Młynarski wiedząc, że tego typu działalność może się dla niego skończyć po wojnie oskarżeniem o kolaborację, zażądał, by w nazwie banku wymieniona była nazwa „Polska” oraz żeby napisy na banknotach były wyłącznie w języku polskim. Niespodziewanie władze okupacyjne przyjęły warunki Młynarskiego, nie miał on zatem innego wyjścia, niż się zgodzić i przyjąć oferowane mu stanowisko prezesa.

W grudniu 1939 r. ukazało się rozporządzenie generalnego gubernatora Hansa Franka o utworzeniu Banku Emisyjnego w Polsce. Siedzibą Banku był Kraków – stolica GG. Była to jedna z nielicznych podczas okupacji instytucji używających w nazwie słowa „Polska”. Bank rozpoczął działalność 1 kwietnia 1940 r. Emitował złote, zwane potocznie „krakowskimi” lub „młynarkami”. Banknoty rzeczywiście miały tylko polskie napisy, ale nie zawierały nigdzie polskiego godła. Pokryciem emisji był dług Rzeszy wobec Generalnej Guberni. Polityka pieniężna Banku Emisyjnego w Polsce była niekorzystna dla gospodarki, a nadmierna emisja „złotego krakowskiego” doprowadziła w kolejnych latach do wysokiej inflacji.

Okres PRL

Slajd 27 – Reforma walutowa 1950

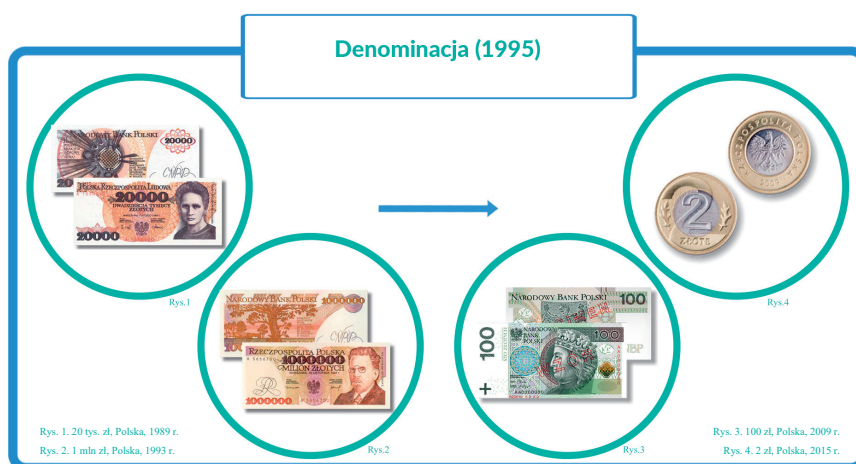

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

Druga reforma walutowa w powojennej Polsce miała miejsce 30 października 1950 r. „Nowy złoty” był wart około 0,22 g czystego złota. Była to typowa wymiana nieekwiwalentna. Depozyty wymieniano w relacji 100 złotych na 3 nowe, a gotówkę w relacji 100 do 1. Miało to na celu ograbienie ludności z gotówki, czyli tych osób, które trzymały pieniądze w domu ze względu na brak zaufania do nowej władzy.

Okres III RP

Slajd 28 – Denominacja (1995)

Tekst uzupełniający dla nauczyciela:

W 1990 r. według danych GUS-u inflacja wyniosła ponad 585 proc. Ceny rosły w zastraszającym tempie. Ustawa o denominacji złotego została uchwalona przez Sejm 7 lipca 1994 r. Istotą reformy było przeliczenie wszystkich wartości wedle ustalonego kursu wymiany. Dzięki temu nastąpiło proporcjonalne zmniejszenie wartości nominalnej, bez ujemnych skutków finansowych dla ludności. Reforma oznaczała zastąpienie znajdujących się dotychczas w obiegu nominałów nowo wyemitowanymi znakami pieniężnymi.

Ustawa weszła w życie 1 stycznia 1995 r. Narodowy Bank Polski rozpoczął operację wymiany pieniędzy, czyli zastąpienia „starych” złotych (PLZ) nowymi (PLN), które „skrócono” o cztery zera. Reforma zakładała, że w ciągu dwóch lat w obiegu znajdą się stare i nowe złote, relację wymiany ustalono w stosunku: 1 nowy złoty za 10 000 starych złotych.

Grudniową pensję 1994 r. Polacy odebrali jeszcze w milionach złotych. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie wynosiło około 5 mln zł. Chleb kosztował w tym czasie 6700 zł, litr mleka – 5700 zł, kilogram schabu – około 90 000 zł. Za najtańsze auto, czyli Fiata 126p, trzeba było zapłacić 80 mln zł, a za Poloneza – 144 mln zł. Dla przedsiębiorców podstawową jednostką rozliczeniową stały się miliardy, budżet liczony był w bilionach złotych (!). Monety, choć nie przestały być prawnym środkiem płatniczym, praktycznie znikły z obiegu, bo ich wartość była zbyt niska, aby mogły służyć do transakcji handlowych.

Na koniec cyklu zajęć Nauczyciel prosi uczniów o wykonanie zadania z osią czasu.

Sugerowana forma polecenia:

Na poniższej osi czasu znajdują się „rozsypane” kafelki z najważniejszymi wydarzeniami z historii pieniądza na ziemiach polskich (XIX – XXI w.) wraz z towarzyszącymi im wizerunkami znaków pieniężnych lub postaci. Dopasuj kafelki do odpowiednich punktów/dat na osi czasu.

Prawidłowa odpowiedź:

- 1828 r. – utworzenie pierwszego banku centralnego na ziemiach polskich,
- 1832 r. – początek emisji monet dwunominałowych (złoty, rubel),
- 1916 r. – utworzenie Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej, początek emisji marki polskiej jako późniejszej tymczasowej waluty Rzeczypospolitej,
- 1923 r. – najwyższa hiperinflacja w historii Polski,
- 1924 r. – reformy Władysława Grabskiego, powołanie Banku Polskiego SA, wprowadzenie złotego do obiegu,
- 1939 r. – utworzenie Banku Emisyjnego w Polsce na ziemiach okupowanych przez Niemców, emisja złotych krakowskich,
- 1945 r. – powołanie Narodowego Banku Polskiego,
- 1974 r. – początek emisji banknotów obiegowych z serii „Wielcy Polacy”,
- 1992 r. – początek emisji banknotu o nominale 2 000 000 złotych – najwyższego nominału na obiegowym banknocie złotowym w historii Polski,
- 1995 r. – denominacja złotego: 1 nowy złoty = 10 000 starych złotych,
- 1997 r. – uchwalenie obecnej konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej: Narodowy Bank Polski jako instytucja odpowiedzialna za wartość polskiego pieniądza,
- 2014-2016 – modernizacja zabezpieczeń banknotów obiegowych z serii „Władcy polscy”,
- 2017 r. – wprowadzenie do obiegu banknotu o nominale 500 złotych.

Edukacja NBP

www.nbp.pl/edukacja